DAGENS NYHETERS BOKNUMMER

Lördagen den 9 November 1946

Dagens Nyheters Tryckeri, Stockholm, 1946

FYRA RÖSTER OM FÖRBIGÅNGNA NOBELKANDIDATER

GODA NAMN PÅ ÖVERSTÅENDELISTAN

11 SOM INTE SLÄPPTS FRAM TILL FESTBORDET

Reflexioner kring priset i litteratur

PÅ TORSDAG i nästa vecka kommer årets vinnare av Nobelpriset i litteratur att utses, och tiden är sålunda inne för ledvanliga spekulationer: vem kommer att få det i år, vem skulle ha haft det i fjol, och borde Strindberg principiellt sett ha fått Nobelpriset? Dagens Nyheter har vänt sig till fyra personer som har till yrke att skriva böcker och läsa böcker — SIGURD HOEL, EYVIND JOHNSON, IVAR LO-JOHANSSON och VICTOR SVANBERG — och bett dem svara på frågor vilka nu levande författare som borde få priset och vilka avlidna författare som under den tid priset utdelats har orättvist förbigåtts. Ivar Lo-Johansson har bara en kandidat, en författare av kollektivt betonade romaner, Michail Sjolochov; de övriga tre framlägger mera rikhaltiga listor, men av dem framgår det att åtminstone en författare har flera varma förespråkare, André Gide.

Samtidigt framlägger KNUT JAENSSON i en resonerande artikel på denna sida en rad mera allmänna synpunkter på litteraturpriset som institution.

Enquêtesvaren återfinns på sid. 2 och 3.

Uno Stallarholm har här samlat några författare som hittills inte blivit bjudna till det litterära prisbordet. Från vänster syns Gustav Hedenvind-Eriksson, Winston Churchill (med cigarr), T. S. Eliot, Arnulf Øverland, Ernest Hemingway, Martin Andersen Nexø, Michail Sjolochov, Pär Lagerkvist, Elmer Diktonius, André Gide och Harry Martinson.

De litterära Nobelprisen

Av KNUT JAENSSON

NOBELPRISTAGARNA i litteratur bildar en egen akademi, som det på sätt och vis är en större utmärkelse att vara medlem av än att tillhöra den svenska eller den franska, därför att Nobelpristagarnas akademi anses representera eliten av en internationell litterär värld.

Men hur internationell denna elitvärld än är och hur hård konkurrensen än är om de begränsade platserna där, är den som sagt ett slags akademi eller ett slags akademiernas akademi. Och dess medlemmar utväljs av en akademi vars mest kända uppgift består i att prisbelöna toppfigurerna inom samtidens litteratur. Ofta en vansklig uppgift.

När man bedömer sin samtids litteratur utgår man nämligen i mycket högre grad från sin personliga eller tidsbetonade smak än när man bedömer en förgången tids. Dels har den förgångna litteraturen redan grov- och finsiktats av en mängd bedömare, som mer eller mindre enats om vad som har varit betydelsefullt, stort, äkta och originellt, dels verkar även de djärvaste bland klassikerna, när de har blivit klassiker, inte längre så obehagligt djärva, därför att vi har vant oss vid dem och därför att samtidens djärvheter bredvid det förgångnas alltid ter sig så ofantligt mycket svårare att uthärda. Både vår vördnad för den fastslagna storheten och vår trivsel med i stort sett accepterade former kommer oss inte bara att överse med de klassiker som en gång var svarta får, utan får oss rent av att beundra, kanske älska dem. Ty många av oss här på ett svämmeri för det originella och nyskapande — när det befinner sig på betryggande avstånd. Vilken angenäm känsla är det i själva verket inte att kunna njuta av de oförstäddas ensamhet eller de särpräglades egenart när den redan har blivit erkänd som något fint och dessutom inte längre sticks. Allt har blivit så harmoniskt, alla stötningar är borta.

Vi uppskattar mycket av det yppersta i det förgångnas litteratur, men glömmer lätt en av förutsättningarna för att vi kan göra det: att det är förgånget. Vi inbillar oss att vi med lika stor säkerhet skall upptäcka det finaste i samtidens litteratur. Men därvidlag kan vi vara offer för en illusion.

Se här några exempel. Om Nobelpriset hade börjat utdelas hundra år tidigare, så skulle med största sannolikhet under perioden 1901—1846 varken Stendhal, Hölderlin, Kleist, Shelley, Keats, Gogol, Poe eller Kierkegaard ha fått något, för att inte tala om Stagnelius och Almquist. Ja, inte ens Balzac (som var ganska okänd i Sverige på den tiden och föga gillad av Sainte-Beuve) hade haft några större utsikter. Under perioden 1851—1896 skulle återigen med lika stor sannolikhet varken Baudelaire, Flaubert, Verlaine, Rimbaud, Mallarmé, Dostojevskij, Nietzsche, Butler, Thoreau, Melville, Whitman, Kivi eller J. P. Jacobsen ha fått något. Ja, inte ens Maupassant hade haft några större utsikter.

Forts. sidan sex, spalt två.

DANSKA BÖCKER OM DEMOKRATI

ALF ROSS: Hvorfor Demokrati? Munksgaard.
P. SKOV: Demokratiets Teori. Munksgaard.
SØREN HOLM: Demokrati og Diktatur. Nyt Nordisk Forlag.

INOM LOPPET av några veckor har i Danmark tre intresseväckande arbeten publicerats om demokratins problem. Det ojämförligt mest värdefulla är författat av juris professor Alf Ross, förut känd och uppskattad som skarpsinnig rättsfilosof. Ross stannar icke, såsom titeln på hans bok antyder, vid en motivering till sin tro på demokratins värde. Han ger en översikt av de politiska teoriernas utveckling under nyare tid, analyserar försvaret och kritiken av den demokratiska statsformen, diskuterar denna statsforms huvudsakliga tekniska problem och söker ingående klargöra det för demokratin väsentliga. Det är framför allt sinnet för problematiken och den hänsynslösa viljan till klarhet och precision som kännetecknar Ross. Hans bok är helt enkelt en av de bästa undersökningar av demokratin som finns i den internationella litteraturen; vissa delar är lysande genom sitt skarpsinne och sin pregnans. Man måste hoppas att detta arbete, som står skyhögt över det mesta som under senare tid utgivits i ämnet, blir översatt till svenska eller i varje fall blir flitigt begagnat som kursbok i den svenska undervisningen och läst även av lekman.

För Ross står det klart att majoritetsstyre jämte politisk frihet är det för folkstyrelsen centrala. Han snuddar vid den tankegång som på denna punkt synes vara den avgörande: att tala om majoritetsstyre då icke frihet att bilda partier, tryck- och yttrandefrihet osv. finnas innebär en direkt motsägelse, ty enligt en sådan ordning blir den vid regimens tillkomst bestående majoritetsmeningen i realiteten bestämmande för framtiden; ett dylikt "majoritetsstyre" leder alltså till att ändringar i opinionen försvåras eller omöjliggöres och att i varje fall styrelse genom från fall till fall uppkommande majoriteter förhindras. "Demokrati är alltså den statsform som bjuder längtan efter frihet i betydelsen av herravälde över sig själv de bästa villkoren, och den som säkrar personlighetens fria utveckling under eget ansvar och avskyr auktoritetstvång och härsklystnad har sålunda skäl att förevda demokrati framför autokrati ..." Självfallet beteckna med ordet autokrati icke blott envälde, utan också, och framför allt, den moderna diktaturen.

I fråga om graden av folkstyrelse i en stat gör Ross några distinktioner som i och för sig kan tyckas ligga nära till hands, men såvitt bekant icke tidigare klart utförts. Han skiljer på demokratins intensitet alltefter omfattningen av den personkrets som har rätt att delta i val och folkomröstningar, dess effektivitet, varvid graden av reell inflytande för själva folket eller valmanskåren är avgörande, och dess extensitet, dvs. storleken av det område (lagstiftning, styrelse, lagskipning) inom vilket folket kan göra sin mening gällande. Detta är endast en av de många punkter där Ross genom en grundligare analys än den i statsvetenskapliga arbeten vanliga lyckats nå mera precisa resultat.

Ross är socialdemokrat, på en gång demokrat och socialist. Men detta hindrar honom icke att visa det oklara eller motsägelsefulla i föreställningar som är vanliga inom hans eget parti. Att Ryssland är en diktatur, likaväl som det nazistiska Tyskland eller det fascistiska Italien, klarläggas utan ursäktande och fördöljande reservationer. Att tala om ekonomisk demokrati finner Ross förfelat; med uttrycket kan icke rimligen menas annat än socialism, och det innebär en väsesfrämmande ordlek att i stället i egagna en beteckning som ordinärt avser politiska förhållanden.

Självfallet är att Ross från sina utgångspunkter anser demokrati och socialism (i betydelse av socialisering) förenliga. Men han diskuterar

Forts. sista sidan, spalt fyra.

Skånemålare i planschverk

Gerhard Wihlborg: Före fiskefärden, Kåseberga.

ERNST FISCHER: Nutida skånsk måleri. Bonniers. Pris 24 kr.

DET KOMMER alltemellanåt nya bidrag till den skånska konstlitteraturen, konstreverser och andra publikationer från Skånes konstförening och konstföreningen Aura samt konstnärsmonografier även över relativt unga. Det senaste tillskottet är av mer sammanfattande art, ett planschverk om nutida skånskt måleri av Ernst Fischer, en vacker volym i stort format med femtiosex utmärkta reproduktioner, varav mer än tredjedelen i färg.

Det skånska måleriet har märkligt nog, även om det kan uppvisa sådana föregångsmän som Gustaf Rydberg och C. Fr. Hill, på det hela taget varit retarderat i förhållande till det uppvenska. Det uppstod sent; först när maskinkulturen började konkurrera ut bondslöjden framträdde det på 1830-talet konstnärer ur de hemslöjdande böndernas led. Nittitalets nationella stämningsmåleri fick först sin skånska motsvarighet i Ernst Norlinds generation, som sammanslöt sig till Skånska konstnärslaget 1902, och medan det s. k. moderna genombrottet i Stockholm kan dateras till 1909 gjorde det sig i Skåne märkbart först 1914, då de i utlandet — ännu likningsvärt många i Tyskland — studerande konstnärerna kom hem vid världskrigets utbrott. Ernst Fischers inledning ger en återblick också på den tidigare skånska konsten, men det är från denna tidpunkt och fram till nu som bildmaterialet är hämtat. Revyn börjar med Johan Johansson, Tora Vega Holmström, Emil Olsson och den nyligen bortgångne Svante Bergh, som bildade kärntruppen i den första modernistiska konstnärssammanslutningen "De Tolv", som samlinga presenteras; förståttningsvis får man också göra bekantskap med medlemmarna av Aura, Blandningen etc., inalles ett femtital konstnärer. Fischer berör i sin introduktion också de skånska konstföreningarna, den roll som konstskolor, utställningslokaler, samlarhem, kritiker etc. spelat för nutida skånskt måleri. Även om nun ställer sig litet skeptisk till den folkpsykologiska karaktäristiken av skåningen i början — man har skäl att misstro alla sådana generaliseringar — har man nöje av den instruktiva och stätliga boken, som ingalunda bara är av provinsiell intresse, utan kan rekommenderas till alla konstvänner.

Y. B.

Den excentriske dispaschören

DET ÄR INTE BANALT att påpeka hur stilenligt Conrad Pineus dog: han fick hjärnblödning just då han hade visat sin konstsamling för 25 damer och skulle klä om sig för att gå på Stadsteatern. Konsten, det kvicka galanteriet och teatern upptog honom in i det sista.

De flesta människor ansåg sig veta vem och hur dispaschör Pineus var, även om ytterst få visste vad en dispaschör var. (En tysk dam frågade dispaschören själv, som svarade att en dispaschör var detsamma som en fältmarskalk i Tyskland; svaret öppnade många tyska hem för honom.) Nu har boken om dispaschören kommit (Norstedts, 12: 50), en uttömmande biografi och karaktäristik, där han själv finns med som minnestecknare, brevskrivare och författare av expressiva och lödiga dagboksteckningar. Hans dotter, Ingeborg von Rosen, har redigerat volymen och bidragit med ett intimt självporträtt av fadern — en uppspelt tjuvpojke i kretsen av sin familj, begiven på uppträde och bus av allt slag och barnens dyrkade avgud. Den som aldrig haft glädjen att personligen känna dispaschör Pineus har efter genomläsningen av boken om honom endast att vittna om att man tycker sig ha kommit honom sällsynt nära — så nära i varje fall att hans charmfulla personlighet utövar all sin dragningskraft boken igenom.

Och det trots att dispaschören omedelbart i den minnesteckning över sitt liv han skrivit ned och som nu står att läsa i boken om honom börjar tala om sin berömda kvickhet; han återkommer gärna till den, ofta med blygsamma ord, och i dagboksteckningarna skriver han omsorgsfullt ned lyckade vändningar ur de tal han hållit — det kan allt naturligtvis te sig fåfängt till att börja med, men man behöver inte läsa länge i boken för att bli förtjust över den barnsliga glädje Conrad Pineus alltid erfor över att kunna slipa fram sina kvickheter till fullständning. Den barnsliga glädjen bryter fram på ett annat sätt så fort

Forts. sista sidan, spalt sex.

En konstnärsroman

Guiseppe Verdi.

FRANZ WERFEL: Verdi. Översättning av Knut Stubbendorff. Bonniers. Pris 13:50.

FRANZ WERFELS konstnärsroman "Verdi" betecknar en ur flera synpunkter viktig etapp i denne österrikiske diktares utveckling. Förvordet till denna bok, denna "Roman der Oper" som författaren själv benämnde den, är daterat sommaren 1923, och det kan vara av en viss betydelse att hålla denna datering i minnet. Vid den tiden hade Franz Werfel bakom sig sitt ungdomligt glödande, revolutionärn, expressionistiska skede, som varat i ungefär tio år. "Verdi" markerar hans inriktning på andra, mer besinningsfulla och mer traditionsbundna ideal. Det är en roman som ställer den italienske kompositören, representanten för den "rena arian", i kontrast till det av samtiden med

Forts. sista sidan, spalt ett.

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.